

Skolornas kostnader för att genomföra program mot mobbning

Denna studie av skolors kostnader för att genomföra arbete i enlighet med Farstametoden, Friends, Lions Quest, Olweusprogrammet, SET, Skolkomet, Skolmedling och StegVis har genomförts av journalisten Mats Wingborg under vetenskaplig ledning av nationalekonomen Stefan de Vylder. Den är en del av Skolverkets utvärdering av metoder mot mobbning och finns sammanfattad i kapitel 6 i rapporten *Utvärdering av metoder mot mobbning*.

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	1
1. SYFTE	2
2. GENOMFÖRARE.....	2
3. METOD	2
4. CENTRALA BEGREPP I UNDERSÖKNINGEN	3
5. KOSTNADSANALYS – PROGRAM FÖR PROGRAM	4
5.1. Farstametoden – kostnadsanalys	4
5.2. Friends – kostnadsanalys.....	5
5.3. Lions Quest – kostnadsanalys	8
5.4. Olweusprogrammet – kostnadsanalys.....	10
5.5. SET – kostnadsanalys	14
5.6. Skolkomet – kostnadsanalys.....	16
5.7. Skolmedling – kostnadsanalys.....	19
5.8. StegVis – kostnadsanalys	21
6. KOSTNADSJÄMFÖRELSER MELLAN PROGRAMMEN	24
7. ANALYS AV SKOLORNAS KOSTNADER FÖR PROGRAM FÖR ATT MOTVERKA MOBBNING	27
BILAGA A ENKÄT TILL FÖRETRÄDARE FÖR PROGRAM MOT MOBBNING	31
BILAGA B UNDERLAG FÖR TELEFONINTERVJUER MED KONTROLLSKOLOR.....	33
BILAGA C METODOLOGISKA SVÅRIGHETER.....	34

1. Syfte

Skolor i Sverige kan köpa in program för att förebygga mobbning. En fråga är vad de olika programmen kostar för skolorna. Det är utgångspunkten för denna undersökning.

Åtta program har granskats utifrån denna kostnadsaspekt: Farstametoden, Friends, Lions Quest, Olweusprogrammet, SET, Skolkomet, Skolmedling och StegVis.

2. Genomförare

Vetenskaplig rådgivare för undersökningen har varit docent Stefan de Vylder, nationalekonom, men arbetet har i huvudsak utförts av Mats Wingborg.

3. Metod

Undersökningen har genomförts i följande steg:

1. Genom antologin *På tal om mobbning – och om det som görs* (Skolverket, 2009) och genom att studera programmets webbsidor har undersökaren fått en överblick av programmets inriktning och utformning.
2. Två kortare testintervjuer har genomfördes med företrädare för Lions Quest och StegVis för att få underlag till enkät.
3. En enkät har tagits fram i samråd med Skolverket (se bilaga A). Enkäten utgår från vad kostnaden skulle bli om en hypotetisk skola införde programmet. Den hypotetiska skolan beskrivs i enkäten på följande sätt:

En skola med årskurserna F 1-9 med sammantaget 300 elever. För F och 1-3 finns två klasser för varje årskurs. För 4-9 finns en klass per årskurs. Totalt innebär detta 14 undervisningsgrupper. Vid skolan finns 30 pedagogiska tjänster (inklusive fritidspersonal), plus rektor. Därutöver finns skolvaktmästare och skolmålidspersonal, totalt 5 ytterligare tjänster. Programmet ska införas på hela skolan.

I studien kallas den hypotetiska skolan för *skola H*.

4. Frågorna i enkäten handlar om vad ett genomförande av programmet skulle kosta för skola H under de tre första åren.
5. Enkäten har skickats till samtliga företrädare för ovan nämnda program.
6. Samtliga program har svarat skriftligt på enkäten. Svaren har följts upp med ytterligare skriftliga frågor och kompletterande telefonintervjuer.
7. Grundfakta om programmets kostnader har sammanställts i avsnitten "Uppgifter från programansvariga". Dessa avsnitt har skickats på remiss till företrädarna för programmen. Därigenom har de fått möjlighet att korrigera uppgifterna. Samtliga program har lämnat ytterligare synpunkter.
8. I enkäten har programföreträdarna fått ange åtminstone två skolor där programmet används. Samtliga programföreträdare, med undantag av Farstametoden, har angivit sådana skolor. Skolverket har dock kunnat komplettera dessa uppgifter och givit namn på två skolor som använder Farstametoden.
9. För samtliga program har en av de två angivna skolor som använder programmet valts ut. De utvalda skolornas skolledningar/programansvariga har intervjuats på

telefon. Syftet med intervjuerna har varit att granska de uppgifter som lämnats från programföreträdarna i enkätsvaren. Telefonintervjuerna har varat i cirka en timme. Namnen på skolorna anges inte i undersökningen. I studien kallas dessa skolor för *kontrollskolor*. Som underlag för intervjuerna har ett frågebatteri använts (se bilaga B).

10. Utifrån det samlade empiriska materialet har studien genomförts och slutsatser dragits.
11. I studien analyseras de direkta kostnaderna för att använda programmet i skola H under en treårsperiod. Uträkningen grundar sig på skolornas kostnader för utbildning av skolpersonal plus studiematerial. Därutöver kan kostnader tillkomma för resor och logi (i samband med kurser) och för lärarvikarier (för att ersätta personal som går på kurs). Dessa senare kostnader varierar dock kraftigt beroende på om skolorna ligger nära kursorterna och om skolorna kunnat använda ordinarie arbetstid till utbildningarna. I analysen finns därför endast uträkningar av kurskostnader och materialkostnader, men av kommentarerna framgår om det är troligt att ytterligare kostnader kan tillkomma för resor, logi och lärarvikarier.
12. I studien analyseras skolornas resursåtgång under tre år för att införa programmet. Med detta avses den tid som skolpersonal måste använda för att införa programmet. I det ingår utbildningar, tid i arbetslag, andra möten på skolorna etc. Utöver denna tidsåtgång kan tillkomma att lärarna ska hålla särskilda lektioner kopplade till programmen. Det framgår av kommentarerna i analyserna om programmen rekommenderar att sådana lektioner hålls.
13. Utgångspunkten i analysen av resursåtgång har varit räkna in de verksamheter som programföreträdarna rekommenderar. Däremot föreslår programföreträdarna ibland olika former av frivilliga tilläggsaktiviteter utan att dessa uttryckligt rekommenderas, sådana verksamheter omnämns men räknas inte in i resursåtgången.
14. En del program kräver också en omfattande medverkan av elever. Elevernas tidsåtgång har inte räknats in i resursåtgången, men denna tidsåtgång framgår av kommentarerna.
15. I avsnitten om respektive program framgår tydligt både hur de direkta kostnaderna och resursåtgången har räknats ut. I avsnittet 5 och 6 har summeringen av programmets resursåtgång avrundats.
16. På grund av flera metodlogiska svårigheter har det inte varit möjligt att få fram exakta kostnader för de olika programmen (bland annat beroende på att kostnader för eventuella resor och vikarier inte har räknats in). En sammanfattning av de metodologiska svårigheterna finns i bilaga C.

4. Centrala begrepp i undersökningen

Programmen använder olika arbetsätt för att implementera dem på skolorna. Det kan handla om att utbilda hela eller delar av skolpersonalen antingen genom att låta dem gå på en kurs eller genom att företrädare för programmen kommer till skolan och håller i kursen. En annan variant är att skolan utbildar en instruktör som sedan på skolan utbildar personalen. Programmen har också producerat egna studiematerial.

Dessa upplägg innebär att det finns direkta kostnader för skolor som vill implementera ett program: kursavgifter, kostnader för att utbilda instruktörer, kostnader för att bjuda in föreläsare från programmen, kostnader för material, kostnader för resor och logi i samband med kurser samt kostnader för vikarier när ordinarie lärare deltar på utbildningar. (En del av de direkta kostnaderna faktureras av programmen, andra delar består av kostnader för lärarvikarier samt resor och logi etc som betalas direkt av skolorna.)

De direkta kostnaderna ger emellertid inte hela bilden. Skolpersonal (och ibland även elever) måste ägna tid åt programmen. Det begrepp som används i undersökningen för att undersöka denna aspekt är programmets krav på resursåtgång i skolan.

Skolorna har möjlighet att söka ekonomiskt stöd för att införa programmen. Många olika aktörer ger bidrag till skolor som vill införa program mot mobbning. Det innebär att skolorna även kan få intäkter för att genomföra programmen.

5. Kostnadsanalys – program för program

Här följer en genomgång av varje programs kostnadsprofil utifrån begreppen direkta kostnader, resursåtgång och intäkter för att genomföra programmen. Analysen visar på kostnadsprofilen för de första tre åren då programmet används. I genomgången är kostnadsfrågan det centrala och programmen beskrivs flyhänt, för en mer grundlig genomgång se *På tal om mobbning – och om det som görs* (Skolverket, 2009)

5.1. Farstametoden – kostnadsanalys

Uppgifter från programansvariga

Farstametoden arrangerar endagarskurser för skolledare/skolpersonal som ska utgöra det team som ska genomföra programmet. Vid utbildningarna deltar företrädare för flera skolor. Enligt programmets företrädare brukar 3-6 deltagare per skola delta. För skola H uppskattar programmets företrädare att 5 personer borde delta på kursen. Kurserna arrangeras vanligen på fortbildningsdagar, vilket innebär att skolorna inte behöver betala för vikarier. I samband med utbildningen får deltagarna det material de behöver.

Kursavgiften per person är 925 kr, för fem personer blir det 4 625 kr plus moms. Beroende av hur skolan ligger geografiskt i förhållande till Farstametodens kursorter kan kostnader tillkomma för resor, kost och logi. Enligt programmets företrädare brukar dessa ytterligare kostnader variera mellan 0 och 10 000 kr.

Om någon i teamet byts ut efter något år tillkommer kostnader för att utbilda nya medlemmar i teamet.

Farstametoden fakturerar kursavgiften i anslutning till kursen. Enligt Farstametodens företrädare är det inte vanligt att skolor får externa bidrag för att genomföra programmet.

Farstametoden ställer krav på resursåtgång på skolan. Medlemmarna i teamet behöver cirka en timme varannan vecka för att genomföra programmet. På vissa skolor, hävdar programmets företrädare, har medlemmarna i teamet fått en timmes tjänstenedsättning varannan vecka för att klara sina uppgifter. Med fem personer i teamet i skola H innebär en timme varannan vecka 2,5 skolpersonal timmar per vecka. Vanligen tas denna arbetstid från lärarens ordinarie arbetstid.

Uppgifter från kontrollskola

Skolledningen vid kontrollskolan (5-9, 520 elever, kommunal regi) menar att Farstametoden inte inneburit några utökade kostnader för skolan utöver kursavgifterna och där anger man samma summa som programmets företrädare.

Vid skolan finns ett team på fem personer som leder arbetet med Farstametoden, de använder ordinarie arbetstid för programmet. Arbetet motsvarar ungefär en timme varannan vecka för medlemmarna i teamet. Vid några tillfällen, menar skolledningen, har arbetsbelastningen för teamet ökat. Det har vart i samband med att man hanterat konkreta ärenden. Vid sådana tillfällen har vikarier används. Skolan har en "fast vikarie" som regelbundet arbetar vid skolan.

Kontrollskolan har till en del modifierat Farstamodellen för att passa skolans lokala behov. Kontrollskolan har inte fått några ekonomiska bidrag för att genomföra Farstamodellen.

Farstamodellens kostnadsprofil – sammanfattning

För att genomföra Farstamodellen krävs att fem personal från skola H deltar i en utbildning. Dessa kommer sedan att utgöra programmets team. Kostnaden för utbildningen är 4 625 kr. I det ingår även material. För att gå på kursen kan rese- och logikostnader tillkomma på 0 till 10 000 kr. **Summa direkta kostnader för att genomföra Farstametoden på skola H: knappt 5 000 kr plus moms för en treårsperiod (då kan resekostnader etc tillkomma).**

Resursåtgången för skola H som använder Farstamodellen består av följande:

- Utbildning för fem personer ggr en arbetsdag (8 timmar). Totalt: **40 timmar**.
- Arbeta för medlemmarna i teamet. En timme varannan vecka för fem personer, det blir 2,5 personalarbetstimmar per vecka, ggr 40 arbetsveckor ggr tre år blir totalt **300 timmar**.
- **SUMMA: 340 personalarbetstimmar under en treårsperiod.**

5.2. Friends – kostnadsanalys

Uppgifter från programansvariga

För att skola H ska använda programmet Friends blir kostnaden 25 000 kr plus moms per år. För tre år blir kostnaden följaktligen 75 000 kr plus moms.

I summan ingår att Friends utbildar all personal på skolan under fyra timmar (hålls på fortbildningsdagar eller dylikt), allt material (Friends temabok för mentorer, Friends kompisstödjarhandledning, Friends arbetslagsträffar, nyhetsbrev, tidningen "Kompis" 2 ggr/år samt tidningen "Friends Magazine" 2 ggr/år), Friends supporttjänst, webbenkät, personalutbildning för alla personal (4 tim), mentorsutbildning (3+1 timme), teaterföreställning för alla elever (30 min), färdigplanerade lektionsupplägg (8 st), färdigplanerade kompis möten (8 st) samt färdigplanerade arbetslagsträffar (4 st) mm.

Däremot tillkommer resekostnader samt eventuella logikostnader i samband med att företrädare för Friends håller i utbildningarna.

Programmet innebär en tidsmässig resursåtgång på skolorna. Programmet innebär följande tidsåtgång:

- Webbenkät, 15 minuter för samtliga elever och samtlig personal på skolan (för skola H 75 elevtimmar och 8,75 personaltimmar per år).
- Skolledarträff, 2 timmar, skolledning och det så kallade trygghetsteamet (vilket, enligt programmets företrädare, skulle omfatta cirka fem personer för skola H) träffar Friends. För skola H skulle det motsvara 12 timmar ggr trygghetsteamet (5 personer) och skolledning (1 person).
- Personalutbildning, 4 timmar. Samtlig personal, 35 stycken i skola H, träffar Friends.
- Mentorsutbildning/klasslärarträff (3+1 timme). De lärare som är klasslärare har en praktisk utbildning med Friends i tre timmar. De som har hand om kompisstödjarna, cirka fem personer, har en timmes utbildning.
- Teater, 30 minuter, samtliga elever och skolans pedagoger träffar Friends för att nivåanpassa teaterföreställningen.
- Föräldrakväll, 2 timmar, barnens föräldrar träffar Friends samt trygghetsteam och rektor. För skola H cirka sex ggr två timmar.
- Åtta färdigplanerade lektioner, på 60 minuter vardera. Allt är förarbetat av Friends. Enligt programmets företrädare behöver lärarna ingen förberedelsetid för lektionerna.
- Åtta färdigplanerade kompisstödjarmöten, på 60 minuter vardera. Vid mötena deltar trygghetsteamet (cirka fem personer) och kompisstödjarna (totalt 16 stycken på skola H, två från varje klass i årskurserna 3-9). Allt är förarbetat av Friends. Enligt programmets företrädare behövs ingen ytterligare förberedelsetid.
- Fyra färdigplanerade arbetslagsträffar, på 60 minuter vardera (vilket inkluderar all pedagogisk personal). Respektive arbetslag arbetar vid fyra tillfällen under året med Friends arbetslagsträffar. Allt är förarbetat av Friends. Enligt programmets företrädare behövs ingen ytterligare förberedelsetid.

Friends räknar med att detta arbete kan bedrivas på ordinarie skoltid. Därutöver menar programföreträdarna att eleverna totalt måste använda 380 timmar för utbildning till kamratstödjare under en treårsperiod, i detta är lektionerna inte inräknade.

Vid bokning av Friends sker en fakturering på 50 procent, 60 dagar före utbildningsstart för respektive år. När utbildningen är genomförd faktureras resterande 50 procent plus resekostnader och eventuell logi för utbildarna. Detta rullar löpande för skolan under tre år, om de inte själva väljer att avsluta programmet i förtid.

Enligt programmets företrädare är det ännu oklart om det kommer att bli vanligt att skolorna får ekonomiska bidrag för att genomföra programmet. Företrädarna framhåller att programmet nyligen har lanserats men att "det kan komma att finnas möjlighet för skolor att söka stöd hos stiftelser eller företag etc för att erhålla en delfinansiering." (Citat från enkätsvar.)

Uppgifter från kontrollskola

Vid kontrollskolan (F-9, 700 elever, kommunal regi) bekräftar skolledningen Friends kostnader för att arbeta med programmet. Personalen vid skolan har fått utbildning av Friends och fått del av Friends studiematerial.

Kontrollskolan har dock kunnat reducera kostnaderna till en tredjedel genom att de fått särskilt ekonomiskt stöd från Friends (istället för 25 000 kr betalar skolan 8 000 kr per år). Friends har för närvarande resurser att ge fem skolor särskilt ekonomiskt stöd. Dessa anslag har Friends i sin tur fått från Gålö-stiftelsen.

Innan höstterminen för eleverna började 2010 hade hela skolans personal en dag som ägnades åt Friends (hälften av personalen ägnade hela dagen åt Friends, andra halvan ägnade halva dagen åt Friends).

Vid de veckovisa arbetslagsträffarna på skolan finns alltid en punkt om Friends. Det varierar dock starkt hur mycket tid som ägnas åt punkten.

I varje klass finns två utbildade kompisstödjare. Klasserna gör också övningar med syfte att motverka mobbning.

Kompisstödjare, två i varje klass. Mötena tar upp vad man sett och hört. Gör övningar som man sedan ska göra i klasserna.

Skolledningen framhåller att man satt sin egen prägel på programmet, även om man följer huvuddragen i Friends. Skolledningen tycker det är positivt att programmet accepterar "egna tolkningar av utförandet".

Friends kostnadsprofil – sammanfattning

Friends har ett paketpris för utbildning av all personal (4 timmar) och studiematerial. Kostnaden är 25 000 kr plus moms per år. För skola H blir kostnaden för en treårsperiod 75 000 kr. En kostnad som kan tillkomma är reseutgifter och eventuell logi för Friends utbildare. **Summa direkta kostnader för att genomföra Friends på skola H: 75 000 kr plus moms för en treårsperiod (då kan resekostnader etc tillkomma).**

Resursåtgången för skola H som använder Friends består av följande:

- All personal deltar i utbildningen. 35 personer ggr 4 timmar är **140 timmar**.

- Tid för webbenkät, 15 minuter för samtlig personal, det vill säga ggr 35 är **8,75 timmar**.
- Skolledarträff, sex personer ggr 2 timmar, totalt **12 timmar**.
- Mentorsutbildning. Klasslärare, 20 stycken, ggr 3 timmar, totalt **60 timmar**.
- Mentorsutbildning, för personal som har hand om kompisstödjare, 5 personer ggr 1 timme, **totalt 5 timmar**.
- Teater, 30 minuter ggr 35 personer, **totalt 17,5 timmar**.
- Föräldrakväll, 2 timmar ggr 6 personer, **totalt 12 timmar**.
- Kompisstödjarmöten, 8 ggr en timme ggr 5 personer (plus elever som är kompisstödjare), totalt **40 timmar**.
- Arbetslagsträffar, 4 ggr en timme ggr 30 personer, totalt 120 timmar per år, total för en treårsperiod **360 timmar**.
- **SUMMA: 655 personalarbetstimmar under en treårsperiod.**

Vidare krävs att eleverna deltar vid kompisstödjarmöten. Programmets företrädare uppskattar att elevtiden för detta för skola H motsvarar cirka 380 timmar per år, för en treårsperiod blir det 1 140 elevtimmar.

Därutöver föreslår programmet att klasslärarna håller lektioner kring programmet 8 ggr per år (en timme). Detta gäller för år ett, två och tre.

5.3. Lions Quest – kostnadsanalys

Uppgifter från programansvariga

Lions Quest rekommenderar att den pedagogiska skolpersonalen går igenom en tvådagarskurs i samband med att programmet införs, det är en fördel om även annan skolpersonal deltar. En sådan utbildning för skola H kostar 44 000 kr plus moms. I den summan ingår "allt", det vill säga även studiematerial och eventuella resekostnader. Kurserna arrangeras för det mest på den ort där skolan ligger. Ytterligare kostnader för resor och logi tillkommer därför normalt inte. Kurserna arrangeras i princip alltid under ordinarie fortbildningsdagar, därför blir det inte heller någon kostnad för vikarier.

Lions Quest rekommenderar vidare att skolan erbjuder all pedagogisk personal en halv uppföljningsdag år 2. För skola H skulle en sådan kosta 9 000 kr plus moms. För uppföljningsdagen tillkommer kursledarens resekostnader.

För dessa kostnader faktureras skolorna av Lions Quest för ett fast pris på hela paketet.

Lions Quest företrädare menar att någon ytterligare kostnad inte tillkommer under de tre första åren.

Lions Quest framhåller att skolorna kan hålla ner kostnaderna genom att söka bidrag från Lionsklubbar. Nästan alla Lions Quest-kurser sponsras av lokala Lionsklubbar. Men beloppen varierar. Enligt programmets företrädare brukar dock de ekonomiska bidragen motsvara hälften av kostnaderna för kurserna ("Tillsammanskurserna"). Enligt programmets företrädare finns också andra sponsorer som ofta stödjer programmet, det

handlar om "banker, fonder på kommunerna", ett antal skolor har också fått "EU-bidrag" (citat från enkätsvaret).

Genomförandet sker på klassrumsnivå, där föreslår programmet att ett lektionstillfälle på 30-40 minuter per vecka används i varje klass.

Rektor och andra personer i ledande position har ansvaret för att programmet genomförs, vilket kräver en återkommande samordning.

Uppgifter från kontrollskola

Kontrollskolan (F-9, 450 elever, kommunal regi) ger en likartad bild av kostnaderna för Lions Quest. Under en fortbildningsdag har nästan hela den pedagogiska personalen deltagit i Lions Quests utbildning. Deltagande krävde inte att skolan använde vikarier.

Arbetet med programmet därefter består framför allt av att det en gång i veckan hålls en så kallad "Lions Quest-lektion" i klasserna. För förberedelserna av dessa lektioner använder lärarna också en del tid vid arbetslagsträffarna för att diskutera tillämpningen av Lions Quest. Skolledningen i kontrollskolan understryker att man också ofta använder material från Lions Quest i andra ämnen, i synnerhet när frågor om "alkohol, droger, sexualitet och identitet" tas upp.

Samtidigt berättar skolledningen vid kontrollskolan att man inte bara inspirerats av Lions Quest. Tvärtom "plockar man" bra idéer från olika håll. Parallellt med Lions Quest använder skolan ett program från Beta Pedagog.

Kontrollskolans uppgifter om storleken på Lions Quests faktureringar stämmer med vad programmets företrädare anger. Utgifterna har dock kunnat hållas nere genom ekonomiskt stöd från en Lionsklubb. Klubben har betalat ut ett engångsbelopp till skolan på 40 000 kr, vilket i stort sett täckt kostnad för Lions Quests kurser.

Lions Quests kostnadsprofil – sammanfattning

Den direkta kostnaden för att genomföra Lions Quest på skola H blir för den första treårsperioden 53 000 kr plus moms. Det innefattar utbildning för hela personalen och en halv uppföljningsdag år två (något som programmet rekommenderar). I denna kostnad ingår även studiematerial. Däremot kan kostnader för resor etc tillkomma.

Lions Quest stöds ekonomiskt av Lionsklubbar. Det innebär i praktiken att den faktiska kostnaden för skolorna i själva verket är halva beloppet, det vill säga 26 500 kr plus moms.

Summa direkta kostnader för att genomföra Lions Quest på skola H: 53 000 kr plus moms, men i realiteten snarare 26 500 kr plus moms på grund av att det nästan alltid utgår ekonomiskt stöd till skolorna (men då kan kostnader för vikarier, reser etc tillkomma).

Resursåtgången för skola H som använder Lions Quest består av följande:

- Utbildningen två dagar 16 timmar ggr 30 personer (pedagogisk personal), det vill säga **480 arbetstimmar**.
- Uppföljande utbildning under år två, en halvdag (4 timmar) ggr 30 personer, det vill säga **120 timmar**.
- Vidare rekommenderar Lions Quest att **arbetslagen** återkommande arbetar med programmet samt att **skolledningen** samordnar verksamheten med programmet. För de två sistnämnda uppgifterna saknas dock uppskattningar av skolans tidsåtgång. Tidsåtgången är dock låg jämfört med andra program.
- **SUMMA: åtminstone 600 personalarbetstimmar under en treårsperiod, därtill kommer ytterligare opreciserad arbetstid för arbetslag och skolledning.**

På klassrumsnivå ska en lektion på 30-40 minuter hållas i varje klass varje vecka. Dessa kräver också en viss förberedelsestid av lärarna.

5.4. Olweusprogrammet – kostnadsanalys

Uppgifter från programansvariga

Olweusprogrammets "instruktörer" ska följa skolan under införandet av programmet och i kvalitetssäkringen av skolans vidare användning av programmet. Kostnaderna per skola är beroende av hur många skolor instruktörerna arbetar med. Enligt programmets företrädare kan en instruktör arbeta med 3-4 skolor i taget (med uppstart varje läsår).

Utbildningen av instruktör består av 14 dagars utbildning under en tidsperiod av 18 månader i workshops på 2 eller 3 dagar i taget. Ytterligare handledning sker över telefon, mejl och eller videokonferens. Kostnaden för en skola är beroende av hur många skolor instruktören totalt kommer att arbeta med. Om instruktören kan arbeta med fyra skolor totalt, då blir kostnaden per skola 17 500 plus moms kr utslaget under två år, det vill säga 8 750 kr plus moms per år.

Ytterligare kostnader kan tillkomma för resor etc i samband med utbildningarna. En annan kostnad som kan tillkomma är om skolan behöver ersätta lärare som går på utbildning med vikarie.

Vidare rekommenderar programmet att varje anställd i skolan – som i skola H handlar om 36 personer – ska ha en skriftlig personalhandledning för 200 kr styck. För skola H blir den kostnaden följaktligen 7 200 kr plus moms. Vidare måste skolorna köpa in studiematerial och filmer för totalt cirka 2 500 kr plus moms.

Ännu en kostnad består av användningen av Olweusprogrammets elevenkät på internet. Detta är en standardkostnad på 1 200 kr per år.

Vidare rekommenderar programmets företrädare att skolorna använder Olweusprogrammets System för Kvalitetssäkring (OSK) efter att programmet helt har införts, det vill säga från och med år 3. Kostnaden för kvalitetssäkringen är 1 000 kr plus moms per läsår, plus 20 kr plus moms per elev (alla årskurserna medräknade). I skola H

skulle kvalitetssäkringen kosta 1 000 kr plus 300 ggr 20 kr, det vill säga 7 000 kr, per läsår.

Programmet innebär en resursåtgång för skolor. All personal (ledning på samma sätt som de andra) ska delta i s-programmets så kallade "Studie- och handledningsgrupper" som träffas 90 minuter varannan vecka. Det skall också sättas av tid till inläsning, 30 minuter per vecka för varje anställd i skolan. Varje grupp (med max 15 personer) ska ha två särskilt utbildade gruppleddare (nyckelpersoner) som får använda 15 minuter extra varje vecka till förberedelser/inläsning och planering. Skolan ska också ha en koordinator (för koordinering av praktiska saker i anknytning till programmet) som ska ha 30 minuter per vecka utöver annan avsatt tid för koordinatorsarbete.

Instruktören ska ha 10 procent tjänstreduktion för uppgifterna som instruktör för skolan, fem procent extra för skola nr 2 och ytterligare fem procent för skola nr 3. Om instruktören arbetar med 4 skolor parallellt, ska hon/han ha 20 procent reduktion i sin tjänst, det vill säga fem procent per skola. Instruktören ska delta på utbildningsdagar i anknytning till sin egen utbildning, i skola H med cirka 14 dagar fördelat över 18 månader.

Om skolan börjar med programmet under höstterminen, kommer 1/3 av dessa tidsresurser att läggas på kalenderår 1, och 2/3 på kalenderår 2, det vill säga under de första tre terminerna. Mängden tid för år 3 är beroende av om skolan följer Olweusprogrammets System för Kvalitetssäkring. Om den gör det, behövs en del tid till instruktör (ungefär 20 timmar per läsår) och till Studie- och handledningsgruppsledare (fem möten per läsår). Det behövs också tid till inläsning för all personal (cirka 30 minuter per möte i Studie- och handledningsgrupperna med 5 möten per läsår) och tid för koordinatorsarbete, totalt omkring 10 timmar per läsår.

Alla elever deltar i egna klassmöten (specifik organisering och genomföring) en gång per vecka (30-45 minuter beroende av årskurs) under tre terminers införande och därefter varannan vecka (under Olweusprogrammets System för Kvalitetssäkring).

Kostnaden för utbildning av instruktörer, material och enkät faktureras från Olweus International AS fördelat över två år. För kvalitetssäkringen inklusive enkät fakturerar Olweus International AS från och med år tre.

Företrädarna för Olweusprogrammet hävdar att inte är vanligt att skolor får ekonomiska bidrag för att använda programmet, men att sådana bidrag "borde komma" (citat från enkäten).

Uppgifter från programansvariga

I kontrollskolan (F-6, 350 elever, kommunal regi) hävdar skolledningen att det varit "våldigt arbetskrävande" att införa Olweusprogrammet, i synnerhet under det första året. I ett inledande skede hade skolan inte heller några andra skolor att samarbeta med. Skolan finansierade därför på egen hand utbildningen för en instruktör, vilket enligt skolan kostade mellan 50 000-60 000 kr. Därefter har sex lärare utbildats till nyckelpersoner. För att täcka lärarbortfallet under utbildningarna har skolan använt vikarier.

All personal på skolan har ingått i en studiegrupp där man gått igenom Olweus-kompendium. Ett krav har varit egen inläsning. Studiegrupperna har träffats 1,5 timmar varannan vecka. Vidare har sex studiehandledningsgrupper upprättats på skolan. Sammantaget har det tagit 1,5 år för att få hela personalen utbildad. För personer som nyanställs på skolan har skolledningen utformat en halvdags utbildning för att förklara vad Olweusprogrammet går ut på. Även nya elever får information om programmet.

Instruktören försöker för närvarande att introducera programmet på fler skolor. Det är redan klart att åtminstone ytterligare en skola kommer att använda programmet. Det innebär att kostnaden för utbildningen av instruktören sprids på fler skolor. I realiteten har dock detta endast en liten betydelse för skola H:s kostnader eftersom man fått bidrag av kommunen (se nedan) för att genomföra programmet. Bidraget har främst använts för att täcka kostnaderna för utbildningen av instruktören. Kontrollskolan bekräftar i övrigt de kostnader för programmet som angivits av programmets företrädare.

Varje vecka arrangeras det klassmöte i varje klass. Mötena utgår från programmet, Det ska alltid skrivas protokoll från mötena.

Varje år använder kontrollskolan Olweusprogrammets elevenkäter. Årskurserna 3-6 besvarar enkäterna.

I linje med programmet har skolan även vidtagit resurskrävande åtgärder. Hit hör det utvidgade rastvaktssystemet som även kontrollerar undanskymda platser på skolan. Fler i skolpersonalen har fått använda arbetstid för att vara rastvakter, men även vikarier har använts för att få tillräckligt med rastvakter.

Skolan har ännu inte använt Olweusprogrammets kvalitetsuppföljning, men det ligger i planeringen.

Ledningen för kontrollskolan uppger att man har ambitionen att renodlat använda, man undviker medvetet andra program och att själv omforma Olweusprogrammet. Samtidigt medger skolan att man ändå gjort "vissa lokala anpassningar" av programmet.

Kontrollskolan har fått ekonomiskt stöd från det kommunala brottsförebyggande rådet. Utan det stödet skulle skolan inte ha haft möjlighet att genomföra programmet.

Olweusprogrammets kostnadsprofil – sammanfattning

Olweusprogrammet förutsätter att det finns en utbildad instruktör på skolan. Kostnaden blir helt beroende av om flera skolor kan dela på samma instruktör. Kan fyra skolor dela på en instruktör blir kostnaden 17 500 kr plus moms per skola,

Vidare föreslår programmet att all personal ska ha en personalhandledning, som för skola H blir en kostnad på 7 200 kr. Övrigt studiematerial för skola H kostar 2 500 kr plus moms. Programmet rekommenderar kvalitetssäkringen under år tre. Det blir en kostnad på 7 000 kr plus moms.

Summa direkta kostnader för att genomföra Olweusprogrammet på skola H: 34 200 kr plus moms för en treårsperiod. Kostnaden blir dock betydligt högre om färre skolor kan dela på finansieringen av instruktören och om ytterligare kostnader tillkommer i samband med utbildningen.

Resursåtgången för skola H som använder Olweusprogrammet består av följande:

- Utbildning av instruktör, en person ggr 14 dagar ggr 8 timmar, dividerat med fyra (förutsatt att fyra skolor kan dela på instruktören), **totalt 28 timmar.**
- Deltagande i studie- och handledningsgrupper, 35 personer ggr 90 minuter ggr 20 veckor (varannan vecka), det vill säga 1050 timmar ggr 1,5 år, vilket blir **totalt 1 575 timmar.**
- Efter tre terminer rekommenderar programmets företrädare att skolorna använder Olweusprogrammets kvalitetssäkringssystem, då kommer fem möten i studie- och handledningsgruppen att anordnas. För de återstående tre terminerna motsvarar det 7,5 möten, det vill säga 35 personer ggr 90 minuter ggr 7,5 det vill säga **totalt 394 timmar.**
- Inläsning 30 minuter ggr 40 (varje vecka) för 35 personer, det vill säga 350 timmar ggr 1,5 år, **totalt 700 timmar.**
- Under kvalitetssäkringsperioden, under de tre sista terminerna av treårsperioden, sker en inläsning på 30 minuter till varje möte med studie- och handledningsgrupperna, det vill säga 30 minuter ggr 35 personer ggr 7,5 möten, **totalt 131 timmar.**
- Nyckelpersonernas förberedelsetid, fyra personer (det blir åtminstone två grupper med två nyckelpersoner i varje på skola H, det vill säga fyra personer) ggr 15 minuter ggr 40 (varje vecka), det vill säga 40 timmar, ggr 1,5 år, **totalt 60 timmar.**
- Under kvalitetssäkringsperioden, under de tre sista terminerna av treårsperioden, utgörs de fyra nyckelpersonernas förberedelsetid av 15 minuter ggr 7,5 möten, **totalt 7,5 timmar.**
- Tid för koordinatören, en person ggr 30 minuter ggr 40 veckor, det vill säga 20 timmar, ggr 1,5 år, **totalt 30 timmar.**
- Under kvalitetssäkringsperioden, under de tre sista terminerna av treårsperioden, behöver koordinatören 10 timmar per termin, **totalt 15 timmar.**
- Tjänstensättning för instruktören med 10 procent, en person ggr 40 veckor ggr 4 timmar, det vill säga 160 timmar (summan kan dock minska om instruktören har hand om flera skolor), ggr 1,5 år, summan på 240 timmar ska delas på fyra skolor, vilket totalt blir **60 timmar.**
- Under kvalitetssäkringsperioden, under de tre sista terminerna av treårsperioden, behöver instruktören 20 timmar per år, det vill säga ggr 1,5 år (tre terminer), totalt 30 timmar, som sedan ska delas på fyra skolor, det vill säga **totalt 7,5 timmar.**
- **SUMMA: 3 008 personalarbetstimmar under en treårsperiod.**

Av den totala tidsåtgången används 2 363 timmar till införandeperioden (de första tre terminerna) och 645 timmar till kvalitetssäkringsperioden (de återstående tre terminerna). Det betyder att tidsåtgången under de tre sista terminerna utgör mindre än en tredjedel av den totala tidsåtgången.

Utöver detta kommer kravet på klassrumsnivå med klassmöten en gång i veckan (30-45 minuter). Lektionerna ställer dessutom krav på förberedelser.

Kontrollskolans företrädare understryker vidare programmets krav på rastvakter, som även det kan innebära ökade kostnader för skolorna.

5.5. SET – kostnadsanalys

Uppgifter från programansvariga

Företrädare för programmet SET anger två alternativ för att genomföra programmet på skola H:

A) Det ena är att låta all personal få utbildning så att de kan arbeta med SET:s material. Kostnaden skulle bli 25 000 kr plus moms för år ett, då kommer en handledare eller instruktör till skolan 8 ggr (ungefär en gång i månaden) och utbildar personalen i två timmar vid varje tillfälle. Utbildningarna genomförs under ordinarie konferenstid. Summa tidsåtgång för skola H blir 30 pedagogiskt anställda ggr 8 utbildningar ggr 2 timmar, det vill säga 480 personaltimmar under år ett. År två består kostnaden i att personalen får handledning en gång i månaden 6-8 ggr (2 timmar). Det motsvarar 360-480 personaltimmar. Kostnaden för det blir 10 000- 16 000 kr plus moms. Under år tre sker kompletterande utbildning på skolor som har haft omsättning av personal. Kostnaden för det kan, enligt programmets företrädare, sättas till 10 000- 16 000 kr plus moms. Även det motsvarar 360-480 personaltimmar. All utbildning sker under skolans ordinarie konferenstid.

B) Det andra sättet är att skolan utbildar två handledare som sedan i sin tur utbildar personalen. Kostnaden för utbildningarna är 8 500 kr per handledare, det vill säga 17 000 kr plus moms och eventuella resekostnader (om fler skolor i en kommun går samman och utbildar 20-30 handledare, då blir kostnaden istället 2 500 -5000 kr plus moms per handledare). I detta alternativ tillkommer vikariekostnader för sju dagar (då handledarna utbildas, samt planeringstid för handledarna, vilket enligt programmets företrädare brukar röra sig om ytterligare 3-4 arbetsdagar). Det motsvarar 7 ggr 8 timmar ggr 220 kr, det vill säga 13 320 kr plus moms. Handledarna utbildar övrig skolpersonal på ordinarie konferenstid. Även i detta fall handlar det om 8 utbildningar ggr 2 timmar, det vill säga 480 personaltimmar under år ett. För år två tillkommer 360-480 personaltimmar och lika mycket för år tre (se alternativ A).

Ibland vill skolorna också ha en introduktionsföreläsning, då tillkommer 5000-10 000 kr plus moms.

Även materialkostnaderna varierar kraftigt beroende på vad skolorna väljer att köpa in. SET-programmets företrädare rekommenderar alternativ (1) "en lärarhandledning per lärare plus en bok till varje elev" eller alternativ (2) "en lärarhandledning per lärare och en klassuppsättning böcker".

Kostnaden för skola H skulle enligt alternativ (1) bli: Lärarhandledning F, ggr cirka 4 personal ggr 265 kr, plus lärarhandledning 1-6 ggr cirka 16 personal ggr 279 kr, plus

lärarhandledning 7-9 ggr 10 personal ggr 799 kr. Summa kostnad för lärarhandledningar blir därmed 1 060 kr plus 4 464 kr plus 7 990 kr, det vill säga sammanlagt 13 514 kr plus moms. Därtill skulle tillkomma elevböcker, 92 kr ggr 300, det vill säga 27 600 kr. Det ger en total kostnad på 41 114 kr plus moms.

Kostnaden för alternativ (2) skulle bli utgifter för lärarhandledningar enligt ovanstående, det vill säga 41 114 kr plus moms. Därtill skulle tillkomma klassuppsättningar (finns för F-6 och 7-9), av elevboken. Med två klassuppsättningar innebär det 30 ggr 2 ggr 92 kr, det vill säga 5 520 kr plus moms. Det ger en total kostnad på 19 034 kr plus moms.

Utbildningskostnader är fasta och faktureras av SET:s utbildare, ibland delas de upp på flera fakturor. Kostnaderna för studiematerial faktureras av förlaget.

Resursåtgången för SET består till en del av utbildningen av hela personalen på skolan, vilket för skola H innebär 480 personaltimmar för år ett, 360-480 personaltimmar för år två och 360-480 personaltimmar för år tre (beroende av personalomsättningen). Sammantaget betyder det 1 440-1 200 personalarbetstimmar under den första treårsperioden.

Därtill kommer förberedelsetid (planering) och genomförande av två lektioner i veckan för årskurs 1-5 samt en lektion i veckan för årskurs 6-9. Totalt deltar eleverna 1-1,5 tim per vecka i lektioner som läraren håller.

Enligt programmets företrädare är det vanligt att skolor söker pengar ”i kommun och län samt EU-pengar” för att genomföra programmet (citat från enkätsvar).

Uppgifter från kontrollskola

I kontrollskolan (F-9, 450 elever, kommunal regi) används SET-programmet. Hittills har all pedagogisk personal, 70 personer, utbildats av instruktör i 12 timmar under sammantaget sex tillfällen, vilket motsvarar 840 personaltimmar. Ibland har vikarier använts medan lärarna har varit på utbildning, men inte alltid och det saknas uppgifter om exakt hur ofta man varit tvungen att använda vikarier. En viss handledning har därefter skett under år två, men tidsåtgången för detta är svår att uppskatta. På grund av en viss personalomsättning finns idag behov av att utbilda 10 nyanställda, dessa kommer att utbildas vid sex tillfällen ggr 2 timmar, det vill säga totalt 120 personaltimmar.

En gång i veckan får eleverna en timmes undervisning i livskunskap. Det ställer krav på lärarna både när det gäller förberedelse och genomförande.

Skolan har fått omfattande bidrag från kommunen för att genomföra SET. Dessa har i stort sett täckt kostnaderna för utbildningarna. Kommunen har i sin tur fått bidrag från Folkhälsoinstitutet för att genomföra programmet.

Kontrollskolan använder inte enbart SET, utan även Skolkomet. Skolan har bland annat utbildat två Skolkometinstruktörer. Skolledningen anser att det fungerar mycket bra att

”blanda komponenter från de två programmen eftersom de vilar på samma värdegrund”.

SET:s kostnadsprofil – sammanfattning

SET redovisar olika alternativ för hur personalen på en skola skulle kunna utbildas i SET. Om skola H använder betalar en handledare/instruktör för att komma till skolan och utbilda personalen blir kostnaden 45 000 – 57 000 plus moms för en treårsperiod. Om skola H utbildar egna handledare blir kostnaden 17 000 kr plus moms, därtill kommer resekostnader och ersättning för vikarier. Om vikarier behövs för att täcka hela utbildningen blir kostnaden 13 320 kr.

Materialkostnaderna varierar beroende på hur mycket skolorna väljer att köpa in. Kostnaden för skola H skulle bli från 19 034 kr plus moms till 41 114 kr plus moms.

Summa direkta kostnader för att genomföra SET på skola H: från 36 000 kr plus moms till cirka 100 000 kr plus moms (de stora variationerna beror på att SET erbjuder olika sätt att utbilda personalen och att SET ger olika alternativ när det gäller inköp av material).

Resursåtgången för skola H som använder SET består av följande:

- Personalen utbildas (antingen av extern SET-instruktör/handledare eller av de handledare som utbildats på skolan). Den pedagogiska personalen ska under år ett utbildas 8 ggr 2 timmar. För skola H innebär det **480 arbetstimmar**.
- För både år två och tre motsvarar de fortsatta utbildningarna **360-480 arbetstimmar**.
- **SUMMA: 1 200-1 440 personalarbetstimmar under en treårsperiod.**

På klassrumsnivå föreslår programmet att två lektioner hålls i veckan för årskurserna 1-5 samt en lektion i veckan för årskurserna 6-9. Dessa kräver förberedelsestid av lärarna.

5.6. Skolkomet – kostnadsanalys

Uppgifter från programansvariga

Skolkomet skiljer sig från flera av de andra programmen genom att målsättningen inte främst är att motverka mobbning utan att ”minska bråk och trots i skolan [...] genom att fokusera på hur man kan stödja elever som inte kan tillgodogöra sig undervisningen av olika skäl” (citat från enkätsvar från programmets företrädare). En effekt av detta kan bli minskad mobbning, men syftet med programmet är som synes mer avgränsat. Programmets företrädare understryker att Skolkomet ger positiva resultat, men att man ”inte forskat på om Skolkomet motverkar mobbning” (citat från enkätsvar från programmets företrädare).

Grundvalen för Skolkomet är att en handledare utbildas som sedan i sin tur ska utbilda hela personalstyrkan vid skolan. Kostnaden för utbildning av handledare är 20 000 kr plus moms. Utbildningen av handledaren pågår under ett läsår och innefattar 5-6 heldagar under termin ett och 2 heldagar och 3 halvdagar under termin två. Kostnader

för vikarier kan tillkomma och eventuellt för resor, kost och logi om utbildningen arrangeras långt från orten där skolan är belägen.

Enligt programmets företrädare är programmet en "görametod" som innebär att handledaren utbildar sig själv parallellt med att handledaren utbildar andra. De som utbildar sig till handledare har därför parallellt grupper på 4-8 deltagare som de själva utbildar. Ofta sker denna utbildning av annan pedagogisk personal på skola där den som går handledarutbildningen är anställd, men ibland utbildas även pedagogisk personal på andra skolor. Under termin ett består dessa utbildningar av 8 träffar på tre timmar styck. Inför varje träff krävs en inläsning och förberedelsetid på cirka 30-45 minuter både för den som håller i utbildningarna (handledaren) och för deltagarna. Termin två utbildar handledaren en ny grupp på 4-8 deltagare. Även denna gång består utbildningen av 8 träffar på tre timmar styck och med en inläsning och förberedelsetid på cirka 30-45 minuter per träff för alla involverade. Under termin två håller handledaren också i tre träffar på tre timmar styck för den gamla studiegruppen från termin ett.

Skolkomet utbildar följaktligen två kategorier av företrädare: (a) "Skolkomethandledare", som gått igenom Skolkomets utbildning och utbildat andra. (b) "Skolkometutbildade", pedagogisk personal som fått utbildning av en handledare.

Programmets företrädare rekommenderar vidare att Skolkometutbildade lärare träffas 1-2 gånger per termin efter sin utbildning, men det är inget krav. I vissa kommuner har de Skolkometutbildade handledarna och lärarna initierat särskilda Skolkometnätverk.

Enligt programmets företrädare sker alltid utbildningen av dem som blir Skolkometutbildade inom ramen för ordinarie arbetstid, ofta i samband med arbetslagsträffar. Skolorna behöver därför inte använda vikarier för denna tid. Däremot styr detta skolornas resursåtgång.

Allt studiematerial som används kopieras av deltagarna. Enda utgiften för skolan är kopieringskostnaden.

Företrädare för programmet understryker att arbetet med Skolkomet framför allt sker i klassrummet. Det är dock inget som kräver mer tid utan handlar om ett "förändrat förhållningssätt" (citat från enkätsvar).

Faktureringen till skolorna sker efter det fasta priset, inga andra avgifter tillkommer.

Företrädare för programmet redovisar att vissa kommuner i samband med olika projekt givit skolorna särskilt ekonomiskt stöd för att finansiera utbildningen av Skolkomethandledare.

Uppgifter från kontrollskola

I kontrollskolan (F1-9, 700 elever, kommunal regi) fanns en lärare som för ett antal år sedan gick handledarutbildningen och som då utbildade pedagogisk personal i de lägre klasserna. Personen med handledarutbildning har emellertid slutat på skolan. Nu finns en ny person som går Skolkomets handledarutbildning. Förra terminen hade hon en studiegrupp bestående av sex lärare i högre årskurser (av dessa fullföljde fyra

utbildningen). Utbildningen omfattade 8 träffar, tre timmar varje gång. Denna termin ansvarar hon för en ny studiegrupp, också den inledningsvis bestående av sex lärare (men två har avbrutit studierna) som träffas 8 gånger, tre timmar varje gång. Därutöver ansvarar hon för tre träffar med studiegruppen från termin ett, även dessa träffar omfattar tre timmar.

Utbildningen i studiegruppen under den första terminen skedde främst på morgnar när eleverna hade sovmorgon. Under den andra terminen sker utbildningarna på kvällstid. De lärare som genomför utbildningarna får två dagars ledighet i kompensation. När denna ledighet tas kan det bli aktuellt att skolan använder vikarier.

Även när handledaren deltar vid Skolkomet's handledarutbildning har det hänt att skolan blivit tvungen att använda lärarvikarier.

På det hela taget stämmer uppgifterna från kontrollskolan med uppgifterna från programmets företrädare, dock finns ett något större behov av att använda lärarkandidater än vad programmets företrädare uppskattar.

Kontrollskolan har inte fått ekonomiskt stöd utifrån eller särskilda bidrag från kommunen för att genomföra Skolkometprogrammet.

Vid kontrollskolan används även programmen SET och Friends. All personal är utbildad av SET och Friends ansvarar för utbildningen av skolans kamratstödjare.

Skolkomet's kostnadsprofil – sammanfattning

För att genomföra Skolkomet krävs att skolan utbildar en Skolkomethandledare. Kostnaden för den utbildningen är 20 000 kr plus moms. Därutöver kan det tillkomma kostnader för vikarier (kursen omfattar 7-8 heldagar och 3 halvdagar, det motsvarar en total vikariekostnad på cirka 17 000 kr). Ytterligare kostnader för resor etc i samband med utbildningen kan tillkomma. Studiematerial kopieras av deltagarna. **Summa direkta kostnader för att genomföra Skolkomet på skola H: 60 000 kr plus moms om skolan utbildar Skolkomethandledare under hela treårsperioden (då kan kostnader för vikarier, reser etc tillkomma).**

Resursåtgången för skola H som använder Skolkomet består av följande:

- Utbildningen av handledare, totalt 7,5 – 8,5 dagar ggr 8 timmar per läsår, summa: 60-68 timmar per .
- Om en ny Skolkomethandledare utbildas varje år under treårsperioden blir den totala resursåtgången **180-204 timmar**.
- Därtill kommer Skolkometutbildningarna på skolan som handledaren håller i. Under termin ett arrangeras utbildningar 8 ggr 3 tim för 4-8 deltagare, en ny utbildningsomgång med samma omfattning hålls under termin två, under termin två träffas också den första studiegruppen ytterligare 3 ggr 3 timmar. Därutöver kommer tid för inläsning, 0,5 timme per deltagare och studietillfälle. För en ettårsperiod blir det en total tidsåtgång på cirka 150-300 arbetstimmar.
- Om en ny Skolkomethandledare utbildas varje år under treårsperioden blir den totala resursåtgången det vill säga **450-900 timmar**.
- **SUMMA: 630-1 104 personalarbetstimmar under en treårsperiod.**

5.7. Skolmedling – kostnadsanalys

Uppgifter från programansvariga

Programmet Skolmedling syftar till att motverka mobbning, men målet är vidare. En central tanke är att "lära eleverna att själva lösa sina och andras problem utan att ta till våld" (citat från enkätsvar).

För att genomföra Skolmedling på en skola utbildas en stor del av personalen, antalet brukar variera från hälften av de anställda till samtlig skolpersonal. För skola H har programföreträdarna uppskattat att 15 anställda på skolan bör delta på utbildningen.

Utbildningen består av en kurs på 3 gånger 2 dagar utspridda under 1-1,5 år. Kurskostnaden för samtliga deltagare är omkring 10 000 kr plus moms per dag. Vid varje kurs deltar omkring 30 personer. Skola H, med 15 deltagare, skulle därför stå för halva kostnaden. Summa kurskostnad för skola H blir 5 000 kr ggr 6 dagar, det vill säga 30 000 kr plus moms.

Därutöver tillkommer eventuella kostnader för resa, kost och logi samt resekostnader för de kursansvariga. Dessa kostnader varierar kraftigt beroende på skolans geografiska läge. I vissa fall har kursledarna rest till uppdrag utanför Norrbotten, då har berörd skola eller kommun stått för betalning av resa och logi.

Ytterligare en kostnad som kan tillkomma är vikarier när skolpersonal deltar på utbildning. För skola H blir den kostnaden, om hela kursdeltagandet ska täckas av vikarier, 15 ggr 6 dagar ggr 8 timmar ggr 220 kr, det vill säga 158 400 kr.

Därutöver kostar studiematerial 175 kr plus moms per deltagare, för 15 deltagare blir summan 2 625 kr plus moms.

Resursåtgången på skolan tar ordinarie skoltid i anspråk. Några av dem som gått Skolmedlings utbildning utses till medlingssamordnare (på skola H behövs enligt programföreträdarna 2-5 samordnare). Dessa har till uppgift att informera all personal, alla elever samt föräldrar om Skolmedling. Enligt programföreträdarna behöver medlingssamordnarna ungefär en timme i veckan för att ansvara för programmet, det vill säga 2-5 personer, ggr en timme ggr 40 veckor. Medlingssamordnarna utbildar även en grupp på cirka 10-14 elever (alternativt alla elever och då sker urvalet av elevmedlare efter utbildningen) på skolan till elevmedlare. Elevmedlarutbildningen omfattar generellt sett 15 timmar. På skolan arrangeras vidare ett introduktionsmöte för skolpersonal som inte deltagit vid de kurser som Skolmedling anordnar. Ett minimum är att ett sådant möte tar en timme. Skolorna har också ofta temadagar (alternativt temaveckor/månader) där alla på skolan arbetar med konflikthantering, kränkande behandling och mobbning. Vidare ska föräldrar informeras om Skolmedling på föräldramöten. Föräldrarna brukar även erbjudas att gå medlingssamordnarutbildningen för att det ska finnas en föräldrarepresentant som kan medlin.

Företrädare för Skolmedling menar att denna resursåtgång kan ske inom ramen för lärarnas ordinarie arbetstid och för eleverna inom ramen för den gängse undervisningen. Programmets företrädare redovisar att skolorna ibland men långt ifrån alltid använder vikarier för att ersätta lärare som deltar i utbildningarna.

De företrädare för Skolmedling som intervjuats representerar Skolmedling i Norrbotten. Där har kommunerna, länsstyrelsen, landstinget och högskolan stött programmet och betalat den fasta kurskostnaden. Den enda faktura som skolorna fått av programmet har varit för studiematerial, men skolorna har själva finansierat eventuella kostnader för resor, kost, logi och lärarvikarier.

I Norrbotten har vidare Kommunförbundet Norrbotten löpande arrangerat nätverksträffar för de (elever och vuxna) som är involverade i medlingsarbetet. Därutöver har skolmedling varit en återkommande fråga på Kommunförbundets skolchefs/rektorsträffar. Varje kommun har också regelbundet tagit upp frågan på ordinarie rektorsmöten.

Uppgifter från kontrollskola

Vid kontrollskolan (F-9, drygt 200 elever, kommunal regi) bekräftas Skolmedlings uppgifter om kostnader för utbildning. Den enda faktura som kontrollskolan betalat till Skolmedling har varit för kostnader för studiematerial. Avgiften till kurserna har betalats direkt av kommunerna.

När skolpersonal deltagit vid Skolmedlings kurser har vikarier används, däremot har kurserna arrangerats på orten vilket inneburit att skolan inte haft extra kostnader för resor och logi. Sju stycken i personalen har deltagit vid utbildningen (det är betydligt färre än hälften, vid skolan arbetar finns ett 20-tal pedagogiska tjänster) . Enligt skolledningen har det "varit mycket populärt att delta på kurserna". Två av dem som genomgått utbildningen har senare slutat på skolan, men skolan har samtidigt rekryterat en ny lärare som gått igenom Skolmedlings utbildning.

Kontrollskolan har initialt behövt använda en hel del tidsresurser för att få igång programmet. Åtta elevmedlare (fyra stycken i 4:an och fyra stycken i 5:an) har utbildats vid sex tillfällen under 3-4 timmar. När dessa utbildningar inleddes för några år sedan deltog två pedagoger, i undervisningen ersattes dessa av vikarier. Idag finns inte längre några pengar vid skolan för att betala vikarier för lärare som går utbildningar eller för lärare som deltar i utbildningar av elevmedlare.

Vidare har personal som inte deltagit vid utbildningen fått "ett antal" introduktioner i Skolmedling, ofta i samband med personalmöten. På skolan finns för närvarande fem medlingssamordnare, dessa träffas en gång i månaden under en timme för att diskutera genomförandet av programmet. Detta sker inom ramen för lärares ordinarie arbetstid.

Elever som deltagit i elevmedlarutbildningar har gjort det under ordinarie skoltid. Det har fått stöd för att ta igen det som de missat i undervisningen när de deltagit i utbildningarna. Skolan har också inrättat ett särskilt medlingsrum.

Kontrollskolan har kombinerat Skolmedling med att använda sig av programmet SET. SET:s studiematerial Livsviktigt används i alla klasser.

Skolmedlings kostnadsprofil – sammanfattning

För att genomföra Skolmedling på skola H behöver hälften av personalen utbildas under sex dagar. Kostnaden för det blir 30 000 kr plus moms.

Avgörande för kostnaden är om skolorna behöver betala för resor, kost och logi i samband med kursen. På den punkten saknas uppgifter om skolors genomsnittliga kostnad. Ytterligare en kostnad är om skolan behöver använda vikarier när personal går på kurs. Skulle samtliga kursdeltagare ersättas av vikarier skulle kostnaden för skola H bli 158 400 kr.

Därutöver tillkommer kostnader för studiematerial på 2 625 kr plus moms.

Summa direkta kostnader för att genomföra Skolmedling på skola H: 32 625 kr plus moms, men då kan stora kostnader tillkomma för resor, logi och lärarvikarier.

Resursåtgången om skola H som använder Skolmedling består av följande:

- Utbildning av personal, 15 personer ggr 5 dagar ggr 8 timmar, **totalt 600 timmar.**
- Medlingssamordnarna behöver en timme i veckan för arbetet med programmet, det vill säga 2-5 personer, ggr en timme ggr 40 veckor, **totalt 80-200 timmar.**
- Medlingssamordnarna utbildar även elevmedlarna. En sådan utbildning omfattar 15 timmar, det vill säga cirka 2-5 personer ggr 15 timmar, vilket blir 30-75 timmar. Dessa utbildningar bör fortsätta under de tre åren, då blir det **totalt 90-225 timmar.**
- Därutöver finns poster som är svårare att kvantifiera därför att de inte omfattar alla skolor. Vissa skolor har anordnat temadagar, det förekommer nätverksträffar i vissa kommuner och skolmedling tas upp på rektorsmöten.
- **SUMMA: åtminstone 770-1 025 personalarbetsstimmar, beroende av hur många medlingssamordnare det finns på skolan, under en treårsperiod. Därtill kan det behövas ytterligare tid för eventuella temadagar etc.**

Elever som utbildas till medlare ansvarar för en stor del av programmet. Eleverna ska delta i utbildningen på 15 timmar och därefter aktivt verka som medlare. Det saknas uppskattning av hur mycket tid eleverna måste ägna åt detta.

5.8. StegVis – kostnadsanalys

Uppgifter från programansvariga

StegVis är ett program vars syfte är att "bidra till socialt och emotionellt lärande och förebygga aggressivt beteende". Programmets företrädare framhåller att detta även kan ha positiva effekter när det gäller att motverka mobbning, men att programmet inte är

utvärderat utifrån i vilken mån det förebygger mobbning. Framför allt används programmet inom förskolan.

StegVis utbildar personal på skolan innan programmet kan komma igång. Helst bör all personal på skolan delta i utbildningen. En utbildningsdag med StegVis kostar 14 000 kr plus moms. Det behövs separata utbildningsdagar för F6 och 7-9. I det hypotetiska exemplet med skola H innebär det en total kostnad på 28 000 kr plus moms. Ovanpå detta tillkommer kostnader för resor och eventuell logi för programmets utbildare. StegVis har kontor i Stockholm men även utbildad personal i Skåne.

Enligt programmets företrädare sker dessa utbildningar i regel på fortbildningsdagar för personalen, skolorna brukar inte behöva använda vikarier för att kunna genomföra utbildningarna.

Därutöver behövs studiematerialet från StegVis som kostar cirka 10 000 kr plus moms.

StegVis rekommenderar att en skola som använder StegVis utbildar en mentor som tar ett övergripande ansvar för programmet på skolan. Mentorsutbildningarna omfattar två dagar och kostar 3 000 kr plus moms per deltagare. Därtill kommer eventuella kostnader för resor, kost och logi för deltagarna.

StegVis rekommenderar vidare att skolorna arrangerar uppföljningsdagar. Om skolan vill ha medverkan från StegVis på en halv studiedag blir kostnaden 7 000 kr plus moms, plus resekostnader och eventuell logi för utbildaren. Detta är dock inte obligatoriskt för skolan.

En annan möjlighet är att skolorna skickar pedagogisk personal till StegVis tvådagars vidareutbildningar. Dessa kostar 3 000 kr plus moms, plus eventuella kostnader för deltagarnas resor, kost och logi. StegVis rekommenderar att två inom den pedagogiska personalen (som använt programmet under några år) går på vidareutbildningar, men detta är inte obligatoriskt.

Programmet rekommenderar en viss resursåtgång på skolan.

- En utbildningsdag för att komma igång (se ovan).
- I varje klass bör det hållas en StegVis-samling per vecka (en del skolor har två samlingar). Varje samling brukar vara 30-40 minuter.
- Arbetet med StegVis bör stämmas av i skolans arbetslag varje vecka. Det kan handla om att cirka en kvart av arbetslagets tid handlar om StegVis.
- Programmets företrädare rekommenderar att all personal på skolan har två cirka möten per termin om StegVis. Vid mötena bör alla lärare som håller i StegVis-samlingar i klasserna delta. Om all pedagogisk personal är involverad i StegVis-samlingar bör all personal delta.
- Programmet rekommenderar att information om arbetet med programmet går hem till föräldrarna som en del i veckobrev, det vill säga med kort information varje vecka.

För elevernas del innebär programmet att de ska delta i minst en StegVis-samling per vecka. Detta är enligt programmets företrädare avgörande för att det ska bli

framgångsrikt. Eleverna förväntas för övrigt vara ”engagerade och involverade under hela skoltiden” (citat från enkätsvar).

En särskild svårighet med att mäta omfattningen av resursåtgången när det gäller StegVis är att programmet ”kan bedrivas på många olika nivåer” (citat från uppföljande telefonintervju med programföreträdare). Det handlar dels om att alla klasser på skolan inte behöver vara involverade på skolan, dels om att engagemanget kan vara på olika nivåer (mycket av de aktiviteter som StegVis rekommenderar är frivilliga inom ramen för programmet).

Fakturor för utbildningarna skickas i efterhand, storleken på fakturorna avgörs av om det tillkommit extra kostnader för utbildarnas resor etc. Studiematerial distribueras från ett förlag och faktureras direkt av förlaget.

Enligt programmets företrädare har flera kommuner finansierat skolornas kursavgifter när de använt StegVis, det gäller bland annat Göteborgs kommun, Sundbybergs kommun och Huddinge kommun. Tidigare har även Folkhälsoinstitutet betalat kostnaderna för kursavgifterna för skolor i Skåne.

Uppgifter från kontrollskola

I kontrollskolan (F-6, 200 elever, kommunal regi) som använder StegVis har en utbildningsdag för all personal arrangerats. Företrädare för StegVis höll i utbildningen. Därefter har personalen vid tre tillfällen använt kvällstid för att sätta sig in i materialet från StegVis. Skolpersonal som deltagit mötena får kompensation genom motsvarande ledighet vid annat tillfälle. Däremot finns inte någon vid skolan som genomgått mentorsutbildningen.

Flera, men inte alla klasslärare håller StegVis-samlingar (det vill säga en form av lektioner). I en del klasser hålls en StegVis-samling per vecka, i andra klasser två StegVis-samlingar.

Kontrollskolan har satt sin egen prägel på StegVis. Skolledningen berättar att man använt flera olika program vid skolan som man plockat ut olika komponenter från. Ett annat program som används parallellt med StegVis är Charlie. Skolan har längre erfarenhet av Charlie än av StegVis. Skälet till att skolan har valt att introducera StegVis är att den skola som många av eleverna fortsätter till (en 7-9 skola) också använder StegVis.

Kontrollskolan bedriver också ett omfattande arbete mot mobbning som sker vid sidan av både StegVis och Charlie. Grunden för det arbetet är skolans likabehandlingsplan och den trygghetsgrupp, bestående av både lärare och elever, som man har initierat på skolan.

Kontrollskolan bekräftar de ekonomiska uppgifter som företrädarna för programmet redovisar. Kontrollskolan har inte fått några ekonomiska bidrag för att bedriva programmet StegVis.

StegVis kostnadsprofil – en sammanfattning

För att genomföra StegVis krävs att programmets företrädare utbildar personalen på skolan. För skola H blir den totala utbildningskostnaden 28 000 kr plus moms. Eventuella resekostnader etc för utbildarna kan tillkomma. Studiematerial från StegVis kostar 10 000 kr plus moms. Vidare rekommenderar programmet att skolan utbildar en mentor (under 2 dagar). Kostnaden för det är 3 000 kr plus moms. Ytterligare kostnader för vikarier, resor etc kan tillkomma. StegVis rekommenderar vidare att skolan arrangerar en halv studiedag för all personal. Kostnaden för det blir 7 000 kr plus moms. Ytterligare en möjlighet är att pedagogisk personal på skolan deltar vid StegVis vidareutbildningar (2 dagar). Kostnaden för det är 3 000 kr plus moms plus eventuella kostnader för vikarier, resor etc.

Utbildningen av personalen är obligatorisk för att använda StegVis. Därtill är studiematerialen nödvändiga. Övriga påbyggnadsutbildningar är frivilliga.

Summa direkta kostnader för att genomföra StegVis på skola H: från cirka 30 000 kr plus moms till 43 000 kr plus moms. Ytterligare kostnader för vikarier, resor etc kan tillkomma.

Resursåtgången om skola H som använder StegVis består av följande:

- Även resursåtgången varierar starkt beroende på vad skolan väljer att genomföra. Till uppstartningstiden hör följande: All personal ska utbildas under en dag. Eventuellt kan skolan utbilda mentorer, hålla studiedag samt skicka lärare på vidareutbildning. Till den löpande tidsåtgången hör avstämning av StegVis i arbetslagen varje vecka (15 minuter), två terminsmöten om StegVis för all personal, arbete med föräldrainformation etc. Tidsåtgången för att starta programmet blir för skola H enligt uppgifterna ovan cirka **150-320 arbetstimmar**.
- För att bedriva programmet krävs sedan cirka **500 arbetstimmar** per år.
- **SUMMA: 1 650-1 820 personalarbetstimmar under en treårsperiod.**

Därutöver innebär programmet att eleverna deltar i en StegVis-samling per vecka (30-40 minuter). Samling kräver förberedelsetid för lärare.

6. Kostnadsjämförelser mellan programmen

De direkta kostnaderna för skola H för att införa och genomföra programmen under en treårsperiod är exklusive moms:

Farstametoden: Cirka 5 000 kr, men då kan kostnader för resor tillkomma.

Friends: 75 000 kr. Ytterligare kostnader för vikarier, resor etc kan tillkomma.

Lions Quest: 53 000 kr, men på grund av att skolor som använder programmet alltid får bidrag från Lionsklubbar är den faktiska kostnaden högst 27 500 kr.

Olweusprogrammet: cirka 35 000 kr, men kostnaden kan bli mycket högre om skolan inte kan dela kostnaden för utbildning av instruktör med andra skolor. Ytterligare kostnader för vikarier, resor etc kan tillkomma.

SET: från 36 000 kr till cirka 100 000 kr beroende på utbildningens uppläggning och hur mycket material som skolan köper in. Ytterligare kostnader för vikarier, resor etc kan tillkomma.

Skolkomet: 60 000 kr om ny Skolkomethandledare utbildas varje år. Ytterligare kostnader för vikarier, resor etc kan tillkomma. Ofta sker dock bara en sådan utbildning under en treårsperiod, då blir kostnaden 20 000 kr.

Skolmedling: Cirka 33 000 kr, men då kan mycket omfattande kostnader för vikarier, resor till kurs etc tillkomma.

StegVis: 30 000-43 000 kr beroende på omfattning på utbildning etc.

Skola H:s beräknade resursåtgång för att genomföra programmen under en treårsperiod (ej inräknat krav på lektioner):

Farstametoden: cirka 340 personalarbetstimmar.

Friends: cirka 650 personalarbetstimmar.

Lions Quest: Minst 600 personalarbetstimmar, exakt beräkning saknas, men resursåtgången är låg.

Olweusprogrammet: cirka 3 000 personalarbetstimmar.

SET: cirka 1 200-1 400 personalarbetstimmar.

Skolkomet: cirka 630-1 140 personalarbetstimmar (beroende av hur många som delar i Skolkometutbildningarna på skolan). Om utbildningarna bara genomförs ett av de tre åren, vilket är vanligare, blir kostnaden en tredjedel.

Skolmedling: Åtminstone 720-1 025 personalarbetstimmar, beroende på hur många medlingssamordnare som det finns på skolan. Därutöver kan det behövas ytterligare tid för eventuella temadagar och nätverksträffar (något som vissa men inte alla skolor/kommuner anordnar).

StegVis: 1 650-1 820 personalarbetstimmar (beroende av vad skolan väljer att genomföra).

Kommentar: Redovisningen av resursåtgång bygger på vad programföreträdarna önskar att skolor som använder programmen bör genomföra, inte vad dessa skolor faktiskt har genomfört (även om kontrollskolorna är en viss referens). Dessa uppgifter är dock genomgående osäkra.

Ytterligare en del av resursåtgången är klassrumslektioner som redovisas separat nedan.

Rekommendationer om särskilda klasslektioner som utgår från programmet:

Farstametoden: nej.

Friends: åtta lektioner per läsår (med 14 undervisningsgrupper, i skola H, innebär det 112 lektioner per år och för en treårsperiod **336 lektioner**, därtill kommer förberedelsetid för lärarna).

Lions Quest: en lektion i veckan (med 14 undervisningsgrupper, i skola H, innebär det 560 lektioner per år, räknat på 40 arbetsveckor per år, och för en treårsperiod **1 680 lektioner**, därtill kommer förberedelsetid för lärarna).

Olweusprogrammet: en lektion i veckan under de första tre terminerna, därefter varannan vecka under de tre återstående terminerna (med 14 undervisningsgrupper, i skola H, innebär det 1 680 lektioner totalt under de tre första terminerna, räknat på 40 arbetsveckor per år, därefter 840 lektioner totalt under de tre återstående terminerna, summan lektioner för en treårsperiod blir det **2 520 lektioner**, därtill kommer förberedelsetid för lärarna).

Skolkomet: nej.

SET: två lektioner i veckan (med 14 undervisningsgrupper, i skola H, innebär det 560 lektioner per år, räknat på 40 arbetsveckor per år, och för en treårsperiod **3 360 lektioner**, därtill kommer förberedelsetid för lärarna).

Skolmedling: nej.

StegVis: en lektion i veckan en lektion i veckan (med 14 undervisningsgrupper, i skola H, innebär det 560 lektioner per år, räknat på 40 arbetsveckor per år, och för en treårsperiod **1 680 lektioner**, därtill kommer förberedelsetid för lärarna).

Rekommendationer om elevmedverkan för att genomföra programmet:

Farstametoden: begränsat.

Friends: eleverna ska delta vid kompisstödjarmöten, under en treårsperiod handlar det om cirka 1 140 elevtimmar för skola H, vidare ska eleverna verka som kompisstödjare och delta vid programmets lektioner åtta gånger per läsår.

Lions Quest: genom deltagande vid LionsQuest-lektionerna mm.

Olweusprogrammet: genom deltagande vid lektioner en gång i veckan mm.

SET: genom deltagande vid två lektioner i veckan mm.

Skolkomet: nej.

Skolmedling: mycket omfattande. Programmet bygger på elevmedlarnas insatser. Oklart hur mycket tid det handlar om.

StegVis: genom deltagande vid StegVis-samlingar varje vecka mm.

7. Analys av skolornas kostnader för program för att motverka mobbning

Jämförelsen mellan programmen visar på betydande skillnader när det kostnader. Det gäller både de direkta kostnaderna och resursåtgången. Det är oklart hur resursåtgången ska värderas i ekonomiska termer (se nedan). En övergripande slutsats är dock att resursåtgången innebär en större kostnad för skolan än de direkta kostnaderna för programmen. Detta gäller i synnerhet när även åtgången av lektionstid beaktas.

De program med högst direkta kostnader (för utbildning, material mm) utgörs av Friends, SET (men där kostnaden kan variera beroende på olika tilläggsval) och Skolkomet (men där kostnaden kan sänkas om skolorna inte utbildar nya Skolkomethandledare varje år).

Till en mellangrupp när det gäller direkta kostnader hör Lions Quest (men det förutsätter att skolan får ekonomiskt stöd från en Lionsklubb), Skolmedling (men där kostnaden kan bli mycket hög för vikarier etc), StegVis (där exakta kostnaden varierar beroende av val av olika tillägg) och Olweusprogrammet (men där kostnaderna kan bli mycket högre om en skola ensam får ta det ekonomiska ansvaret för att utbilda en instruktör).

I särklass lägst direkta kostnader är kostnaderna för de skolor som använder Farstametoden.

Denna jämförelse är dock behäftad med en rad problem. Det viktigaste är att det delvis är program med olika syften och mål som jämförs med varandra. Program som särskilt drastiskt skiljer sig från övriga när det gäller syfte är Skolmedling, StegVis och Skolkomet.

Ett annat problem är att de direkta kostnaderna är svåra att jämföra eftersom kostnader kan ligga dolda i behov av vikarier, resor till kurser etc. En annan svårighet är att programmen erbjuder olika former av tilläggstjänster, det kan därför vara svårt att avgöra vad programmen kostar. (För ytterligare kommentarer se bilaga C "Metodologiska svårigheter".)

Det finns också betydande skillnader mellan programmen när det gäller resursutgång, även om dessa uppgifter är osäkra. Flest antal personaltimmar kräver Olweusprogrammet. Därefter följer StegVis, SET, Skolmedling och Skolkomet (om nya handledare utbildas varje år). På en klart lägre befinner sig Friends och Lions Quest (för

det sistnämnda programmet finns vissa uppgifter för skolpersonal som saknar tidsprecisering). I särklass minst resurser krävs för att genomföra Farstametoden.

Både när det gäller direkta kostnader och resursåtgång sticker Farstametoden ut som det som kostar minst och som kräver minst resursåtgång.

En stor reservation när det gäller beräkningar av resursåtgång är att de bygger på att skolorna fullt ut eller åtminstone nästan fullt ut använder programmen. Det är vad programföreträdarna tänker sig och förespråkar. Men kontrollskolorna ger en indikation på att skolor ibland endast använder komponenter från program. I sådana fall blir resursåtgången givetvis betydligt lägre.

Det finns vidare betydande skillnader mellan programmen när det gäller att använda lektionstid. Programmet SET föreslår två lektioner i veckan för varje elev. Lions Quest och StegVis föreslår en lektion i veckan. Friends föreslår åtta lektioner per läsår. Farstametoden, Skolmedling och StegVis tar ingen lektionstid i anspråk.

Under en treårsperiod blir det sammantagna antalet lektioner kopplade till programmet särskilt omfattande när det gäller SET, Olweusprogrammet och StegVis. En av kontrollskolorna rapporterar att den omfattande användningen av lektionstimmar kan komma i konflikt med andra förslag till hur dessa lektionstimmar bör användas.

Program som använder lektionstid ställer krav på läraren att förbereda dessa lektioner, men också på elevmedverkan. Två av programmen ställer också andra krav på omfattande elevmedverkan. Det är Skolmedling som bygger på utbildning av elevmedlare och Friends där eleverna ska delta vid kompisstödjarmöten.

En möjlighet vore att dela upp resursåtgången i kategorierna "utbildning", "implementering" och "fortlöpande". Detta har emellertid inte varit möjligt eftersom nya insatser, som fortbildningsdagar och kvalitetskontroll, kan krävas långt efter att programmet har implementerats. De olika kategorierna kommer därmed att överlappa varandra.

Hur resursåtgången ska redovisas i ekonomiska termer är oklart. Ytterst handlar detta om hur införandet av programmen förändrat skolpersonalens arbetsuppgifter. Om det stämmer att skolorna efter att ha infört programmen arbetar med samma sak, men något annorlunda, då har personalen inte fått mindre tid för andra verksamheter. Om programmen tvärtom innebär utvidgade arbetsuppgifter, då måste annan verksamhet dras in eller så får skolan ökade personalkostnader. Hur det ligger till med detta går inte att avgöra utifrån denna undersökning. Notabelt är emellertid att tre av kontrollskolorna (de som använder Olweusprogrammet, SET respektive Skolmedling) uppger att de idag arbetar mer med att förebygga mobbning jämfört med hur situationen var innan programmen infördes. När det gäller övriga kontrollskolor menar de intervjuade att man arbetar ungefär lika mycket som tidigare, även om man arbetar på ett annat sätt.

En mätare på resursåtgången är att undersöka huruvida personalen på skolorna anser att tidsåtgången för programmen är en riktig användning av arbetstiden. Av de intervjuade företrädarna vid kontrollskolorna hävdade sex av åtta att personalen ville

ägna den tid de gör åt programmen. Två av kontrollskolornas företrädare hävdade att personalen stundtals hellre ville arbeta med andra uppgifter (som "planering", "lära sig dataprogram"). Dessa uppgifter är dock osäkra eftersom enbart skolledningar/programansvariga intervjuats på kontrollskolorna. Bilden skulle ha kunnat bli annorlunda om personalen hade intervjuats.

Ytterligare en väg för att undersöka detta vore att uppskatta hur mycket en skola i genomsnitt (som liknar skola H och som inte använder något av programmen) arbetar med den obligatoriska planen mot diskriminering och kränkande behandling. Den personalarbetstiden skulle sedan kunna jämföras med den personalarbetstid som programmen kräver. Från Skolinspektionen (Anna Wide) menar man dock att det för det första inte går att beräkna hur mycket skolorna arbetar med planerna mot diskriminering och kränkande behandling eftersom det saknas empiriskt underlag och för det andra att planerna innefattar åtgärder (kartläggning, uppföljning etc) som för det mesta inte utgör en del av programmen. Även skolor som använder programmen måste bedriva ett ytterligare arbete kring planerna mot diskriminering och kränkande behandling (något som också framgår av några av kontrollskolornas svar).

Därutöver finns en annan svårighet med beräkningen av resursåtgången. Premissen är att undersöka hur mycket tidsresurser programmen kräver på skolorna. Men av de åtta undersökta kontrollskolorna (kontrollskolorna är valda av programföreträdarna för att illustrera hur programmet fungerar) visar det sig att fem av skolorna *också* använder ett annat program mot mobbning. I fyra av skolorna används två parallella program och i en av skolorna används tre parallella program. Av de återstående tre kontrollskolorna hävdar företrädare för dessa att de åtminstone i viss mån modifierat programmen.

Eftersom skolor i realiteten använder flera program och modifierar programmen blir beräkningarna av resursåtgången framför allt en beräkning av hur resursåtgången skulle se ut om en skola renodlat använde ett program och mindre en beräkning av skolornas faktiska resursåtgång.

En annan avgörande faktor när skolornas kostnader för programmen analyseras är att många skolor erbjuder särskilt ekonomiskt stöd om de introducerar programmen. Av programföreträdarna anger fem av åtta att det förekommer eller är vanligt med sådant ekonomiskt stöd. En programföreträdare säger att programmet är nytt men att det finns förhoppningar om externt ekonomiskt stöd (Friends). Två programföreträdare hävdar att det är ovanligt att skolorna får ekonomiskt stöd för att genomföra programmen (Farstametoden och Olweusprogrammet). Men i de ena av dessa fall (Olweusprogrammet) visar det sig att kontrollskolan fått omfattande ekonomiskt stöd för att genomföra programmet.

Särskilt vanligt är att kommunerna ger särskilda ekonomiska bidrag till skolor som inför program. Andra aktörer som givit stöd till programmen är länsstyrelser, landsting, Kommunförbundet, Folkhälsoinstitutet, privata näringslivet samt stiftelser. Två av programmen erbjuder egna sponsorer. Skolor som använder Lions Quest har stora möjligheter att få ekonomiskt stöd från lokala Lionsklubbar och Friends har delat ut pengar till några skolor (Friends har fått stöd från Gälö-stiftelsen för detta).

I vissa fall kan det ekonomiska stödet till skolorna innebära en ytterligare resursåtgång i form av att skriva ansökningar och redovisningar. Ibland hamnar denna resursåtgång istället på kommunala nivå om gemensamma ansökningar gör för flera skolor. Varken programföreträdarna eller kontrollskolorna har dock redovisat omfattningen av denna resursåtgång.

Uppenbarligen finns många aktörer i samhället som finner det angeläget att skolor initierar program mot mobbning. På denna punkt finns dock en ojämlikhet, eftersom skolor som inte använder program men arbetar aktivt med planen mot diskriminering och kränkande behandling inte får sådana ekonomiska bidrag. Möjligheten att få ekonomiskt stöd för att initiera program är också en av förklaringarna till att skolor använder flera parallella program (företrädare för två kontrollskolor pekar på detta).

För ekonomiskt pressade skolor kan ekonomiska stöd för att bedriva program mot mobbning vara en väg att finansiera fortbildning för skolpersonalen. Programmen mot mobbning kan innebära kostnader för skolorna – men programmen kan också innebära nya ekonomiska möjligheter.

BILAGA A

Enkät till företrädare för program mot mobbning

Enkäten utförs av konsulten Mats Wingborg (070-7743722) på uppdrag av Skolverket. Syftet är att mäta skolornas kostnader för olika program mot mobbning.

Enkäten skickas till företrädare för Farstametoden, Friends, Lions Quest, Olweusprogrammet, SET, Skolkomet, Skolmedling och StegVis.

Mejla tillbaka svaret på enkäten till mats@context.nu senast den 15 september.

Om det finns oklarheter, ring eller mejla Mats Wingborg.

Enkäten utgår från följande hypotetiska exempel:

Ett program mot mobbning ska införas på en skola med årskurserna F 1-9 med sammantaget 300 elever. För F och 1-3 finns två klasser för varje årskurs. För 4-9 finns en klass per årskurs. Totalt innebär detta 14 undervisningsgrupper. Vid skolan finns 30 pedagogiska tjänster (inklusive fritidspersonal), plus rektor. Därutöver finns skolvaktmästare och skolmåltidspersonal, totalt 5 ytterligare tjänster. Programmet ska införas på hela skolan.

Vad skulle kostnaden bli för skolan under den första treårsperioden om man införde programmet? (I frågorna görs en skillnad mellan *direkta kostnader* som avser kursavgifter etc och *indirekta kostnader* som består av att skolpersonal måste avsätta arbetstid för programmet.)

1. Programmets namn:
2. Huvudsakliga syftet med programmet:
3. Vilka är de direkta kostnaderna för att använda programmet? Specificera kostnader för: (a) utbildning av skolledning/skolpersonal, (b) kostnader när programmet ska introduceras på skolan samt (c) kostnader för material.

4. Finns andra direkta kostnader för att införa programmet?
5. Hur skulle de direkta kostnaderna fördela sig på år 1, år 2 och år 3?
6. I vilken omfattning måste skolpersonal/skolledning använda arbetstid för programmet? Preciserat tidsåtgång för introduktion till hela skolpersonalen, kursdagar för den personal som ska leda arbetet med programmet, löpande tidsåtgång för personal som leder arbetet, utökade krav på rastvakter etc. Vilka krav ställer programmet totalt sett på skolpersonalstimmar per vecka efter att det har introducerats?
7. Hur mycket arbetstid måste skolpersonal avsätta för att genomföra programmet (som ger indirekta kostnader, se ovan). Preciserat uppgiften för r år 1, år 2 och år 3?
8. Kräver programmet engagemang hos elever som tar deras tid i anspråk. Redovisa i vilken omfattning eleverna skulle vara involverade?
9. Finns andra indirekta kostnader för att genomföra programmet?
10. Finns särskilda ekonomiska bidrag som brukar betalas ut till skolor som genomför programmet?
11. Hur faktureras skolorna (fast pris för hela paketet, löpande räkning):
12. Hur hög är tim- eller dagskostnaden för de konsulter som engageras?
13. Ange två skolor som anlitat programmet (syftet är att jämföra skolornas kostnader för programmet med de uppgifter som anges här – namnet på skolorna kommer inte att anges i redovisningen):
14. Kom gärna med ytterligare relevanta kommentarer!
15. Namn, mejladress och telefonnummer till den som svarat (kompletterande frågor kan behövas):

Stort tack för svar!

BILAGA B**Underlag för telefonintervjuer med kontrollskolor**

1. Gå igenom svaren från programföreträdarna. Stämmer den bild av kostnader som programföreträdarna anger?
2. I vilken omfattning har skolpersonal på skolan utbildats för programmet? Har skolan behövt betala för resor och logi utöver kurskostnader?
3. Har skolan behövt använda vikarier när personal deltagit på utbildningar?
4. Beskriv resursåtgången för programmet för skolan? Vilka insatser behöver personalen göra? Och vilken personal gör vad?
5. Har programmet inneburit att skolan arbetar mer än tidigare med verksamheter för att motverka mobbning? Ungefär hur stor är i sådana fall tidsskillnaden?
6. Är skolpersonalen motiverad för arbetet med programmet (anser personalen att tidsanvändningen är motiverad eller menar personalen att man hellre borde ägna mer tid åt andra uppgifter)?
7. I vilken mån är eleverna indragna i arbetet med programmet? Vad krävs när det gäller elevernas tidsåtgång?
8. I vilken mån har skolan fått ekonomiska bidrag för att bedriva programmet på skolan?
9. Bedriver skolan arbete med likbehandlingsplanen utöver den verksamhet som bedrivs med programmet?
10. Har skolan på några väsentliga punkter modifierat det program som man använder? I så fall hur?
11. Använder sig skolan av ytterligare program för att motverka mobbning?

Bilaga C

Metodologiska svårigheter

För en skola som funderar på att beställa ett program mot mobbning är det intressant att få en prislapp. Men en rad faktorer gör att det inte är helt enkelt att ge ett sådant entydigt besked:

1. Utgångspunkten är att beskriva vad programmen för att åtgärda och förebygga mobbning kostar för en skola, men när det gäller två av programmen (Skolkomet och StegVis) hävdar dessa företrädare att programmets huvudsakliga syfte är något annat än att åtgärda och förebygga mobbning.
2. Skolornas direkta kostnader för de olika programmen avgörs inte bara av vilket program de väljer, utan också vad de väljer inom programmen. I de flesta program finns möjlighet att välja olika tillägg och utökningar som inte beskrivs som obligatoriska (som uppföljningsmöten, kvalitetskontroller etc). Programmen erbjuder även olika alternativ när det gäller inköp av studiematerial (exempelvis till varje arbetslag eller till all skolpersonal). I andra program finns valmöjligheten att använda en av programmets introduktörer eller att utbilda en egen introduktör.
3. När det gäller vissa program minskar kostnaden om den enskilde skolan kan samverka med andra skolor. Det kan handla om ifall flera skolor tillsammans kan utbilda en instruktör, vilket minskar kostnaderna.
4. I vissa program deltar skolpersonal på kurser. Då kan skolans geografiska läge få stor betydelse för kostnaden. I vissa fall erbjuds kurser på samma ort som skolan. I andra fall krävs att skolan betalar resor och logi för skolpersonalen.
5. Om skolpersonal deltar på kurser kan det hända att dessa måste ersättas av vikarier, även om de flesta utbildningar bedrivs under fortbildningsdagar. (I studien beräknas kostnaderna för lärarvikarier till 220 kr/tim och med en medverkan på 8 timmar per hel skoldag.)
6. I skolor med hög personalomsättning tillkommer extra kostnader för att utbilda nyanställd personal.
7. Möjligheten att få ekonomiska bidrag för att genomföra program varierar starkt. I flera fall erbjuds ekonomiska bidrag om skolorna väljer ett specifikt program, det innebär att de andra programmets konkurrenskraft minskar.
8. Att söka och redovisa ekonomiska bidrag för att genomföra program är i sig en verksamhet som kräver resurser. Kontrollskolorna har dock haft svårt att redovisa resursåtgången för detta.
9. Det är osäkert hur skolornas resursåtgång ska redovisas i ekonomiska termer. Resursåtgången innebär inga ökade kostnader, men minskar utrymmet för alternativa användningar av tid och resurser.
10. Programmen är framför allt inriktade på att förebygga mobbning, men i det fall där programmen också får hantera ett eller flera konkreta mobbningsfall kan resursåtgången för programmen öka dramatiskt.
11. Ett antal program ställer stora krav på elevernas medverkan. Det är osäkert hur detta ska redovisas i ekonomiska termer.

12. Programmen ställer krav på resursåtgång, men när programmen granskas närmare är det uppenbart att den tidsåtgång som specificeras för programmet inte alltid används för programmet. Sådana lokala förskjutningar innebär att den reala resursåtgången inte är lika omfattande som den ser ut att vara på pappret.

Sammanfattningsvis avgörs skolornas kostnader för programmen av vad i programmen skolorna väljer att genomföra, om skolan kan samverka med andra, skolans geografiska läge, behovet av att använda lärarvikarier, personalomsättningen på skolan, skolans möjlighet att få ekonomiska bidrag för programmen, hur stor resursåtgången blir, hur resursåtgången ska värderas ekonomiskt, hur elevmedverkan ska värderas ekonomiskt och om skolorna i realiteten använder resurserna för att genomföra de program som man valt att genomföra.

En slutsats mot bakgrund av ovanstående metodologiska svårigheter är att det inte är möjligt att ange prislappar för vad de olika programmen skulle kosta för den hypotetiska skola som beskrivits i enkäten. Däremot är det möjligt att (a) beskriva de olika programmens kostnadsprofil och (b) göra kostnadsmässiga jämförelser mellan programmen.